

Наталя ПЕРЕСКОКОВА

(до 138-ої річниці з дня народження Лесі Українки та 200- річчя з дня народження Юліуша Словацького)

...І це насправді так. Пройшовши навіть через декілька століть, геніальність обох поетів, котрих дав нам волинський край, щоденно доводить це. Інакше, мабуть, і не могло бути. Бо, як і в серці польського романтика Юліуша Словацького, так і в душі дочки українського народу - Лесі Українки постійно жило оте просте і ненав'язливе, вічно живе і щире почуття: по-справжньому любити. І саме крізь ту любов бачити народ, серед якого живеш, з усіх сторін: яким він був, яким є, яким міг би бути в далекому майбутньому. Через це й думки, котрі хочеться висловити, підказані іютичності і моральної відповідальності за майбутнє рідного народу. часом, не є випадковими. Це - роздуми вголос разом із поетами, твори котрих налаштовують на аналіз і нашого життя.

Попри те, що людство впевнено крокує вперед, ставить перед собою нові завдання і вирішує їх, воно не завжди замислюється над шляхами їх досягнення. Відчувається занепад духовності і моралі. Спокуса користолюбного збагачення витісняє почуття власної гідності, внутрішню гармонію зі світом, духовну красу людини. Прикро спостерігати за розквітом бізнесу і моральним розладом телебачення, із численними транслюваннями порнопродукції, із функціонуванням павутини стриптиз-барів та пропагандою так званого вільного кохання. Від того сліпне душа, стає байдужою до добра, справжнього кохання, а в результаті - і до розуміння національної культури. І лише зв'язок із справжньою літературою, високодуховним мистецтвом підтримує нашу природну позитивну сутність, переконуючи в тому, що усе, що оповите чистою любов'ю і благодатними діями, перемагає.

Тож чи не тим самим цілям служили і надалі служать твори згаданих нами авторів: трагедія «Балладина» (1839) Юліуша Словацького і драма-феєрія «Лісова пісня» (1911) Лесі Українки, яка народилася через двадцять два роки після його смерті?

Аналізуючи твір Л. Українки, відчуваємо вплив творчості польського поета на вироблення індивідуального стилю, що і надалі залишається цікавим літературознавчим аспектом. Тому, коли говорити про таку ремінісценцію, напевне, треба мати вагомі докази. Це все

одно, що поєднувати у красі дві великі зірки на нічному

небосхилі: обидві мають подібне сильне яскраве світло, але кожна з них світить по-своєму привабливо і зі своєї висоти.

Ще у дитинстві, слухаючи розповіді мами, Л. Українка захопилася творчістю Ю. Словацького. А почалося воно відтоді, коли в далекі 80-ті рр. XIX ст. Олена Пчілка, найнявши підводу, здійснила разом з дітьми мандрівку по Волині (в Луцьк, Берестечко, Дубно). До того Лесина мати знала про Кременець із розповідей брата Михайла Драгоманова, який відвідав місто у 1875 р. і з великим захопленням змальовував прекрасні куточки Волині, з її неповторними легендами і переказами. Під час волинської мандрівки сім'я Косачів відвідала Кременець - місто поета, після чого Леся ще з більшим бажанням прагнула пізнати творчу індивідуальність Юліуша Словацького, котрий родом із цієї землі. Із поезіями Словацького поетеса ознайомила в оригіналі, (адже вивчала самотужки шість мов, у тому числі і польську), про що не важко здогадатися, порівнюючи ранні твори обох поетів. Споріднені душі говорили в унісон: про біль фізичний і духовний.

Вдруге Леся Українка побувала у Кременці влітку 1907 р., разом із Климентом Квіткою. Весною 1909 року, в рік столітнього ювілею Великого Кременчанина, сюди приїжджала і Олена Пчілка. Обидві прагнули, мабуть, ще більше проникнутись духом землі, де Ю. Словацький провів дитячі та юнацькі роки під час канікул (у період навчання у Віленському університеті).

Олена Пчілка є однією з перших перекладачів творів Словацького українською мовою. Водночас на сторінках свого журналу «Рідний край» вона публікує враження від Кременця, розповіді про легендарну Замкову гору. У 1910 р. видає книжку «Юліуш Словацький» (добірку матеріалів про його життя і творчість). Олена Пчілка представила в найзагальніших рисах Словацького «як чоловіка й поета» і протиставила його творчість «поезії декадентського упадку», бо він був «оборонцем народу, а про шляхту польську сміливо висловлювався, що вона втратила свою гідність і стала нікчемною». У цій книжці було вміщено перекладені нею твори Ю. Словацького («В альбом Софії Бобровій», «Якщо ти будеш у моїй країні», «Стокротки», «Розстання», уривок першої дії трагедії «Лілля Венета» і разом з Ф. Петруненком «Гімн» («Сумно так, Боже»)), які їй «здавалися найкращими».

Очевидно, слід наголосити на інтересі родини Косачів до творчої спадщини Словацького.

Український дослідник словацькознавець Ростислав Радишевський в одному із своїх наукових досліджень говорить про «особливий вплив романтичних драм поета на творчість Лесі Українки, про використання нею форм фантастичної поетичної драми, як про її власну розробку українських народних міфопоетичних образів та мотивів, що так яскраво

проявлялася колись у творах польського поета, а пізніше приїшла в українську літературу...». Дослідник, також, акцентує увагу на незгасному інтересі поетеси до спадщини «великого поляка». Духовна близькість митців, звернення до одних тем і образів, спільність художніх смаків призвела до того, що українська письменниця виступила, певною мірою, спадкоємицею уже існуючих традицій європейського романтизму.

Як стверджує Радишевський, художні паралелі й споріднені мотиви двох митців найбільш яскраво відбилися у зверненні до близьких фольклорних джерел («Балладина» і «Лісова пісня»), до міфології й античних образів («Ліллі Венеді» та «Касандра», в опрацюванні єгипетської теми («Подорож до святої землі Неаполя» та «Подорож на Схід», у циклах «Весна в Єгипті», «Ра-Менеїс» та ін., у «Батько зачумлених», «Ніобея»), Звертаючись до мистецького світу Словацького, Леся Українка знаходила підтвердження своїм художнім пошукам та концепціям.

Щоб переконати читачів у достовірності таких припущень, спробуємо дослідити та порівняти найвідоміші твори двох митців. Отже, об'єктом нашого дослідження стають «Балладина» (трагедія в п'яти діях) Юліуша Словацького та «Лісова пісня» (драма-феєрія у трьох діях) Лесі Українки.

Історії написання цих двох творів дуже схожі. Написані в різний час (перший - у 1839 р., другий - у 1911 р.), вони були новими типами драм, вражали своїх сучасників оригінальним висвітленням злочинних, філософських, політичних та економічних проблем. Звертаючись до народних міфів, легенд, повір'їв, письменники не тікали від реальності, а переносили її у сучасну площину.

«Балладину», яка була написана в першій половині XIX століття під час спаду революційних хвиль у Польщі, можна вважати політичною казкою. Адже ця казкова форма дала можливість авторові показати країну з середини завдяки яскравим образам своїх героїв. Словацький вкладав у драму глибокий зміст, прагнув показати сучасність

через минуле, передбачаючи майбутнє, вдихнути в нього загальне й вічне.

Зі свого боку, Леся Українка у «Лісову пісню» вклала «цвіт душі» і виливала з серця свого «те, що не вмирає». Це - не звичайна драма, а драма-пісня, поема - ніжна, як голос сопілки, як пісня волинського замріяного лісу, зворушлива, глибока, мудра.

«Балладина» свого роду також пісня, хоч і, на перший погляд, її назва - це жіноче ім'я старшої із дочок старої вдови. Проте, вчитавшись у ритміку написання твору, можна стверджувати, що «Балладина» етимологічно нагадує баладу - віршований ліро- епічний твір легендарного або історичного змісту. Вона протяжна,

співуча, як давня пісня старого співця-арфиста, про якого згадує Юліуш у передмові твору.

Свої твори письменники написали дуже швидко. Юліуш «Балладину» - упродовж місяця, Леся «Лісову пісню» - за 10-12 днів. Це свідчить про небувале натхнення, піднесення, творчу наснагу. У листі до матері від 3 січня 1834 р. Юліуш писав: «Я працюю тепер багато, кинувся в німецьку філософію, яка живить мою уяву. О, якби ви знали, яким красивим тепер видається мені наш край...». А у листі від 18 грудня 1834 р. ми зустрічаємо згадку, що «Балладина» для поета є найкращим із написаних до цього творів: «Вона відкрила нову дорогу, новий поетичний край, де не ступала людська нога, край більш просторий, ніж та бідна земля, бо ідеальний... Вся трагедія подібна до давньої балади, написана вона так, як би міг її скласти сам народ. Протистоїть повністю історичній правді... Однак я дбав, щоб люди були життєво подібними, правдивими, і в серці мали наші серця».

У свою чергу Леся пише так: «А таки сама не «равнодушна» до сеї речі - «Лісової пісні», бо вона дала мені стільки дорогих хвилин екстазу, як мало яка інша», «...не писати ніяк не могла, бо такий вже був переможний настрій». Ще однією спільною рисою в написанні цих двох творів є те, що обидва письменники знаходилися поза межами Вітчизни. Юліуш Словацький перебував у вимушеній еміграції в Парижі. Леся Українка в момент написання «Лісової пісні» жила також далеко від рідного дому - в Грузії, у Кутаїсі, де цілющий клімат укріплював слабке здоров'я поетеси, а Кавказькі гори нагадували їй про Полісся. Віддаленість від рідної землі з особливою силою загострювала їхні ностальгічні почуття, наповнювала серця безмежним смутком, любов'ю до знайомих з дитинства місць. Доречно згадати, що і найкращий твір Адама Міцкевича «Пан Тадеуш» народився

від ностальгії за рідним краєм. У жовтні 1911 р. Леся Українка писала до А. Кримського: «Мені здається, що я згадала наші ліси, і затужила за ними. Я не згадую їх лихом... Написала драму-феєрію на честь їм, і вона дала мені багато радощів...».

Вагомою спорідненістю двох творів є ще й територія проживання їх героїв. Якщо у Словацького, на перший погляд, час і місце дії досить абстрактні, розмиті, узагальнені («події відбуваються в легендарні часи, поблизу озера Гопло»), то у Лесі Українки більш конкретизовані («старезний, густий, предвіковичний ліс на Волині»), Чудово знаючи місцевий народний фольклор, обидва письменники використовують його багатий арсенал, як джерело відродження національної культури.

Ще будучи малим, Юліуш захоплювався українськими народними піснями. Пані Саломея сприяла його всесторонньому

розвитку, дозволяючи проникати в самі глибини дитячого серця мудрості, яку складав сам народ. У будинку Словацьких часто звучали польські та українські народні пісні, різдвяні колядки. Вітальня Саломеї була відкрита як для професорської інтелігенції, так і для інших людей, які її зацікавлювали. Тут, у Кременці, Юліуш міг слухати без кінця оповіді та легенди про козаків, добрих та злих духів і від свого дідуся Теодора Янушевського. Уже будучи студентом, він цікавився дослідженнями Зоріана Доленги-Ходаковського, в яких на основі місцевих джерел був зібраний чималий матеріал про усну народну творчість. Посилаючись на дослідження Ростислава Радишевського, зазначимо, що Доленга-Ходаковський, проживаючи у Кременці в 1813-1816 рр., видав одну з найкращих своїх наукових праць - «Про слов'янщину перед християнством», куди увійшло близько двохсот пісень, записаних ним під час подорожей по Галичині, Волині і Поділлі. Ці пісні і стали основним джерелом фольклорних мотивів «Балладини», а доповненням до нього - давні польські хроніки Петра і Яна Кохановських (ці факти підтверджуються листами Словацького до матері).

Зі своєї сторони, Леся Українка була оточена народним фольклором усе своє життя. Палко закохана в рідну Волинь, вона з боєм розлучалася з нею. У сонячній Італії поетеси згадувались хвойні ліси і росяні луки рідного краю, сільські хати із дзвінкоголосими піснями дівчат. Ось як характеризує творче життя поетеси інший український дослідник-літературознавець Л. І. Міщенко. В його дослідженнях знаходимо твердження, що Волинсько-Подільський фольклор Леся знала досконало. На основі зібраних нею пісень, казок у рідному краї і на Звягельщині, легенд і переказів у селі Білінь на Ковельщині, була створена своєрідна лірична мелодія «Лісової пісні», почувши яку один раз, уже не забуваєш ніколи. Для втілення сценічного розвитку подій драми-феєрії

Лесею Українкою було обрано чудове лісове озеро у селі Скулин-Нечимний, обрамленому казковим пейзажем. Саме тут у молодій поетесі і зародилася думка про написання цього дивовижного твору. Народна легенда про нещасливе кохання русалки до сільського хлопця набула у неї нової художньої форми, індивідуального творчого осмислення.

Отже, розглядаючи тільки саму історію створення двох визначних драм цими поетами, ми зустрічаємо ряд споріднених мотивів, котрі спонукають до логічних роздумів. Рецензенти драми Лесі Українки у журналі «Літературно-наукового вісника», опублікованого у 1912 році, зазначали: «...без страху перебільшення можна твердити, що твору, який за красою дорівнював би «Лісовій пісні» на той час немає не тільки в українській, айв інших

літературах світу». Цього Леся Українка прочитати вже не могла (померла), а якби прочитала, то чи погодилася б із такою думкою? Адже подібний твір існував уже і ним була не менш захоплююча трагедія Юліуша Словацького «Балладина», написана до появи Лесиної версії 70 років тому. Проводячи цю паралель, звернемо увагу на деталі та конкретні образи драми.

Сюжет «Балладини» базується на боротьбі за корону короля Леха. Автором вдало змальовані образи молодого графа Кіркора (уособлення благородства, відданості монархічній владі, порядності), німецького рицаря Фон Кострина (втілення хитрощів, підлабузництва, користолюбства), послів, вельмож, лицарів, що узагальнюють у собі шляхетську знать, яка схиляється перед будь-яким королем - чи то жорстоким Попелем-III, чи пройдисвітом Грабцем, чи самозванкою Балладиною.

Проаналізувавши вчинки цих персонажів можна зробити висновок, що ні правди, ні щастя немає у багатих замках. Їх рід - це «клубок шиплячих змій», достойний проклять - так відзивається про них мудрий Попель-III, останній володар корони Леха. Він позбавлений трону і 20 років проводить у лісі як пустельник. А його брат, котрий убив невинних дітей, захопив владу, керував державою, накликавши на свій край багато нещасть. Сама природа, серед якої живе пустельник, зробила його життєво мудрим, практичним, пристосованим до труднощів. Таким виступає герой твору Словацького в оточенні інших дійових осіб та волинського пейзажу.

І якщо провести паралель від «Балладини» до «Лісової пісні», то Леся Українка також

сформувала образ відлюдника - дядька Лева, мудрого поліського діда із здоровою душею та благородним серцем. Він стоїть осторонь від міщанських сварок (як і Попеля), його не хвилюють події людського світу. Цей герой не корисливий, добрий, радо ділиться із Лукашем своїми знаннями. Так само і пустельник із «Балладини» наставляє молодого Кіркора на вірний шлях вибору нареченої: «шукай її у хаті небагатій, жінки там тихі, вірні». Проживши багато років у природному середовищі, відлюдник чудово розуміє рослинний і тваринний світ. Він радить юнаку спостерігати за ластівками, які в'ють гнізда під стріхою хат добрих людей, з якими можна пов'язати подружнє життя. І тут згодом переконуємось: ластівки, побачивши Аліну, радо вітають її, в'ються, щебечуть. А коли вертається додому Балладина, яка мала чорну підступну душу, то ластівки забиваються у свої гнізда і затихають зі страхом.

Так само і дядько Лев із «Лісової пісні» жив за законами лісу, був приятелем лісових сил. Як і пустельник, не любив водяних сил, лукавих, небезпечних для людини. Обидва персонажі силою Святого Христа та замовлянь приборкують темні духи, «чортівню».

Цікавий споріднений момент проявляється у шануванні Словацьким та Лесею Українкою дуба - символу величі та могутності природи. Саме під ним відлюдник закопав корону Леха, і доки природа охороняла цей скарб, нічого поганого не відбувалося з її власником. А тільки славнозвісна корона була віддана у людські руки - Попель-III гине, знищений підступною Балладиною. Подібна доля й у дядька Лева. Поки він живе - буяє старий віковичний дуб, запорука миру й дружби між людьми та лісовими силами, а коли помирає - скасовується угода, і спокуслива до грошей Килина зі «свекрушиськом поганим» гине від злиднів та нападів нечистої сили, втративши все, що залишив їй хазяйновитий дядько Лев, горить хата, (як і хата старої вдови у лісі, край дороги із «Балладини»),

Таку ж саму аналогію можна провести між Лукашем і Грабцем. Це один і той самий міфологічно-легендарний «сільський хлопець», який мимоволі стає об'єктом палкого кохання. У Словацького - до водяної царівни Гоплани, у Лесі - до лісової красуні Мавки. Але, якщо перший образ зовсім не привабливий, огидний, вульгарний, то другий, навпаки, - викликає у читачів симпатію, співчуття, щирий жаль.

Із перших хвилин появи на сцені Грабця ми починаємо розуміти зміст народного прислів'я «любов зла», разом з тим - щиро дивуємось розумній Гоплані, яка бездумно закохалася у такого пройдисвіта. Спокусившись на фізичну красу, русалка не хоче розуміти, що її коханий - тупий, примітивний п'яничка (по спадковості від свого батька-цирульника). Він грубий, нахабний, паплюжить та обзиває Гоплану («слабка на розум», «риба», «дружина сатани», «мавпа», «цариця піскарів»), Грабець безсоромно користується прихильністю

Гоплани і з її допомогою стає королем. Та у своєму величному вбранні він жалюгідний і нагадує пихатого блазня. Грабець дещо подібний до Перелесника, який шукає тимчасового плотського кохання. За таку зраду цариця вод перетворює його на зелену вербу. Але й тут Словацький підкреслює перевагу природи: «із людини стала верба прекрасніша, ніж була людина». Проте й таке покарання не гідне мізерного Грабця. Автор дозволяє Балладині власноручно позбавити життя свого колишнього коханця.

Образ Лукаша із «Лісової пісні» значно складніший. Він поданий трьохгранно, в послідовності до трьох дій драми. Спочатку - це мрійливий, закоханий юнак, музично обдарована натура, романтик («я вберу тебе, мов королівну в самоцвіті», - обіцяє Мавці), прислухається до солов'їв, які співають йому «цілуй, цілуй!». Його душа наповнюється ліризмом, ніжністю.

У другій дії відбувається переміна образу. Лукаш грубо сперечається з Мавкою: «Ай, дай спокій! Не маю часу грати!», «Мати все гризуть за тебе!..» Він зломлений селянськими буднями,

щоденними господарськими турботами. За настановами матері (як і Грабець), Лукаш жадає плотського задоволення, матеріальної вигоди, здорової робочої сили, що втілена в образі Килини, яка має молочну корову «тульського заводу», працююча і хоче вийти за нього заміж, що незабаром і відбувається.

Мавка, як і Гоплана, бачить зміни у душі коханого, але, на відміну від неї, не мстить Лукашу, не дорікає, не шкодує, що покохала його, їй лише сумно, що той не може «своїм життям до мене дорівнятись». Мстить за понівечене кохання сама природа - могутні лісові сили, втілені в образі Лісовика. Лукаш стає перевертнем, вовкулакою, і довгими місячними ночами в лісі чується його виття від болю, страждання, каяття. Лукаш, як і Грабець, покараний перевтіленням, і так само не назавжди. До життя його повертає сильне кохання Мавки.

У третій дії - це зовсім інший образ - врівноважений, мудрий, дещо скептичний. Йому не жаль палаючої хати, далекий він і від сім'ї, власницькі інтереси його не хвилюють. Образ Лукаша переплетений із образом його загубленої долі. Це поєднання надзвичайно драматичне, викликає глибокий смуток, жаль за втраченим щастям, яке ніколи не вернеться. Його майбутнє життя приречене, рівноцінне фізичній смерті Грабця.

У сюжетну канву «Балладини» Ю. Словацький вплітає міфологічний фольклорний образ німфи-русалки Гоплани. Він не є головним, але без нього уся драма не мала б такої чарівності, поетичності, хід подій був би надто реалістичним і нецікавим. Леся Українка, переосмисливши цю легенду, взятую із слов'янської міфології, та ознайомившись із «Балладиною», виводить свій опоетизований образ лісової німфи. Він набув нових рис, втілює ідеї про вічність кохання, щорічне відновлення і безсмертність природи. Мавка у неї - символ вірної любові, поезії, мрії.

Дещо інша Гоплана у Словацького. Автор знайомить нас із нею на початку твору. Ще до виходу на сцену Гоплани ми дізнаємося про неї від Хохлика та Іскринки, двох фантастичних істот, бачимо, що це справжня господиня лісу. Вона дбає про мурашок, бджіл, жуків, гніздування птахів. Іскринка закохано змальовує нам її красу: «Вона як лебідь із туману пливе, одягнута в серпанок...» Голову Гоплани увінчує вінок ластівок, які оживають і злітають у небо (проводимо паралель до Мавчиного вінка із живих світлячків), царівна кожному роздає роботу із благоустрою лісу, дбає про благополуччя його мешканців. Вона прокинулася ранньою весною і жадає кохання, проте не звертає уваги на Іскринку, який готовий для неї «із хмар відлити трони», «запалити веселку», «викрасти індійські перли, блукаючий вогник», «кинути до ніг фарби небосхилу, луну лісу, росу, із квітів побудувати палац».

Чи не нагадує це нам пориви Перелесника звабити Мавку, схилити її до взаємності? Він кличе красуню в гори, «де шугають блискавиці», «зірвати з неба зірку», «одягнути в самоцвітні шати», полетіти «за моря багряні, де сонце золото ховає в таємну глибіню»... Але Мавка на це не погоджується, бо її серце належить людині. Як і Гоплана, вона зізнається Іскринці про кохання до земного хлопця, якого врятувала від смерті - підняла з дна замерзлого озера. Пригадайте, Мавка рятує Лукаша, що топиться в трясовині, схиливши гілля берези. Іскринка жахається, обурюється такими необдуманими вчинками німфи. Він впевнений, що це «людські чари», так само, як Лісовик відмовляє Мавку сходитися з людьми: «не задивляйся ти на хлопців людських. Се ж лісовим дівчатам небезпечно!», «...минай людські стежки, дитино, бо там не ходить воля, - там жура тягар свій носить. Обминай їх, доню: раз тільки ступи - і пропала воля!».

Німфа Гоплана на зиму змушена «як квітка втратити рум'янець і фарби літніх днів, коли наступить осінь і цілу зиму пролежати у підводній млі, як білі камені». Аналогічно до неї зимою спить і Мавка: «спить озеро, спить ліс і очерет. Верба рипіла все: «засни, засни...», «...і снилися мені все білі сніги». Гоплана першою освідчується своєму обранцеві Грабцеві. Вона готова віддати йому усе, що може - багатство, силу, вроду, щоб добитися його взаємності. А легковажний поцілунок Грабця розцінює як згоду до шлюбу:

«поцілунок - це для дівчини обітниця», хлопець мусить приходити до неї щовечора, слухати солов'їні співи. Для Мавки також солодкі любові з Лукашем під «весільні дзвони солов'їв» стали шлюбом: «візьму собі твою співочу душу, а серденько словами зачарую, і цілуватиму вустонька гої...», «твоя я навек і ти навек зо мною». Як і Гоплана, вона перша відкриває Лукашеві своє закохане серце, не соромлячись цього: «чи то ж ганьба, що маю серце не скупе?..»

Але між коханням Гоплани і Мавки є одна істотна відмінність. Гоплана - все-таки водяна русалка, а за народними віруваннями водяні сили зрадливі, жорстокі, мстиві, вони, здебільшого, гублять людей. Побачивши крах своїх ілюзій, продажну, облудливу натуру Грабця, королівна хвиль мстить за себе - перетворює коханого на вербу, «щоб плачем на плач відповісти»: «...знай же владу й міць Гоплани! Вгрузни в землю й вийди з неї!». А до того наказує чортеняттам заманити колишнього коханого в «трясовину болотним вогником на цілу ніч».

Ю. Словацький використав у «Балладині» народні вірування в блукаючі вогні, оспівані у фольклорі багатьох країн. Так, русалка Гоплана посилає свого слугу Хохлика, щоб той, як «крилатий вогник», водив лісами до ранку п'яного Грабця, аби перешкодити його зустрічі з Балладиною. Чи не так само вчинила водяна русалка

із «Лісової пісні», яка із заздрощів наказала потерчатам: «перекиньтесь блискавками над стежками. Спалахніть над купиною, де він (Лукаш) стане, там і кане аж на саме дно болота... Далі - вже моя робота! Ну! Блись-блись!». Мавчине ж кохання нікого не затягує і не топить. Покинута Лукашем, лісова красуня має почуття власної гордості. Вона не стає між Килиною і коханим, а з туги і відчаю кидається в обійми «Того, що в скалі сидить».

Важливу композиційну функцію (перенесення властивостей живих істот на неживі предмети) в обох драмах виконує казково - фольклорний прийом - антропоморфізм: самограюча сопілка із верби Грабця сповіщає всім про тяжкий злочин Балладини - вбивство нею рідної сестри. А у «Лісовій пісні» Лукашева вербова сопілка промовляє голосом Мавки: «заграй, заграй, дай голос мому серцю! Воно ж одно лишилося від мене!..». І хлопець грає, поринаючи у забуті мелодії втраченого щастя. Для Гоплани і Мавки все, що є в природі, - все живе: «У лісі немає нічого німого», - говорить лісова красуня. Вона не дозволяє Лукашеві вирубати граб, («бо він іще сирий, а значить живий»), точити з берези сік («бо се кров її!»). І Гоплані також здається, що із зламаної гілки верби капає «загублена діамантова сльоза», «дурні ці люди, сучок зламали з верби. То вже ж їй боляче...», а вбивці-Балладині (якій здається, що «відлюдник розповість

деревам про її злочин, а сказати можуть всім») Гоплана пророкує: «природа, так ображена жорстоко, тобі готує помсту, так і знай!». Тут Словацький передбачає майбутню екологічну проблему, стає на захист природи. Його заклик підхоплює Леся Українка: «Не ріж! Не убивай!». Бо якщо споконвічна гармонія буде порушена, сили природи помстяться людині за бездумне нищення живої краси, серед якої вона живе.

І на завершення аналізу хочеться порівняти і ще одну важливу деталь, споріднену ідею у двох творах. Юліуш Словацький всім своїм єством протистоїть меті збагачення, наживи, хтивому бажанню владарювати над людьми. Саме тому змальовані ним образи старої вдови і Балладини терплять фіаско. Один злочин тягне за собою інший. Бажаючи стати королевою, на перший погляд проста сільська дівчина не зупиняється перед гріхом вбивства власної сестри Апіни, коханця Грабця, одноступця графа Фон-Кострина (свого чоловіка Кіркора), відлюдника, гінця. Втративши людську подобу, вона виганяє стару матір із палацу і та, осліплена, немінна, приречена на загибель. Але ж саме мати так вперто прагнула багатства для своїх дочок! Сама ж Балладина, так і не досягнувши престолу, засуджується тричі на смерть і, врешті, гине від удару блискавиці.

Аналогічно трагічна доля Килини та її старої свекрухи. Бажаючи будь-якою ціною збагатитись, отримати дешеву робочу силу (невістку) та молочну корову, мати Лукаша жене з дому Мавку й

обирає фальшиву, підлу, норовисту «помічницю». Килина, спокусившись на Лукашеву хату, шмат землі, виходить заміж. Але їхнє життя перетворюється на пекло із взаємними прокльонами і злиднями. Фінал їх трагедії - пожежа. Згоряє все, чим зажерливі жінки хотіли збагатитись. Оздоблені чисельними приказками, примовками, прислів'ями, характерними для розмовної мови Волині, ці образи вносять у драму комічний колорит.

Проаналізувавши спорідненість цілої низки фантастичних образів, реальних персонажів, вчинки різних дійових осіб, їх мотиви, ми поступово дійшли до висновку. Поза сумнівом, обидва твори - і трагедія-казка Словацького, і драма-феєрія Лесі Українки - це високопоетичні, глибоко філософські твори. Їх можна віднести до універсальної поезії, де майстерно переплітаються реальне й фантастичне, трагічне й комічне, але, як і належить казковим канонам, в обох творах добро перемагає зло, правда й справедливість торжествує, жадоба і користолюбство гине.

Стає зрозумілим, що у насиченій легендарними образами і повір'ями в опоетизованій

казці Юліуш Словацький протиставляє ідеальне минуле кривавому сучасному, відтворює через традиційну, припорошену фантастикою, форму історичного духу народу. Композиція твору віддає належне давнім класичним канонам: п'ять дій, епілог, бракує лише прологу, функцію якого виконує частково лист-посвята польському поету Зигмунту Красінському. Автор створив багатий ідейно-образний світ, де намагався розв'язати проблему влади і насильства, здорової моралі, а в кінці проголосив перемогу добра над злом.

Неперевершена ж «пісня пісень», яка вилася із Лесиного серця, насичена волинським та поліським фольклором, мала під собою надійний, родючий ґрунт. Припускаємо, що ним була трагедія Ю. Словацького «Балладина». Зрошені плодоносними натхненнями дощами ліричних мрій, завдяки титанічній, наполегливій праці української поетеси, ці зерна дали благодатні, творчі паростки. На тлі казкової волинської природи, у шумах і тінях лісових, у гомонах весняної ночі, у бурхливих «беззупинного руху жагучих» силах піднялася, зросла й окріпла драма-феєрія «Лісова пісня». Із часом вона зовсім не старіє, не відходить у світ минулого. Її ідеї надзвичайно сучасні - це й екологічні проблеми захисту природи, і соціальні проблеми взаємовідносин старшого покоління з молодим, і проблеми розвитку мистецького таланту, й ідеї світлого, чистого, вірного кохання. «Лісова пісня» майже століття завойовує серця все нових молодих прихильників, вчить кохати щиро, «по-мавчиному» своїх обранців. І поки зеленіють могутні волинські ліси, доти буде жити у наших серцях мелодія «Лісової пісні».

Опираючись на дослідження уже згаданого українського дослідника Ростислава Радишевського «Юліуш Словацький і Леся Українка (до питання літературних традицій)», не можна не погодитись із такими твердженнями: «При розгляді паралелей Юліуш Словацький і Леся Українка, та й взагалі спадкоємності літературних традицій, важливим є судження самої Лесі Українки, яка в статті про польську літературу писала, що «с успехом подражать можно только родственнѣм по духу образцам, то тогда и подражание имеет независимое значение, так как его определяет личность подражаемого». Із сказаного видно, що талант письменника визначає оригінальність твору, в якому співіснують «різні за духом зразки». Фактично, Леся Українка пропонує дослідникам для з'ясування самотності, за сучасною термінологією, розглядати твір у контексті близьких художніх явищ. Творчість Ю. Словацького та Лесі Українки, особливо драматургія, мають спільний інтертекстуальний ряд. У їхніх творах та листуванні можна відшукати виразні, а часом приховані цитати, парафрази до одних і тих же імен слов'янського фольклору. Діалог текстів, як явище інтертекстуальності, відбувається в них також на рівні риторичних засобів експресії, інкрустації «чужої мови», сталих топосів і мотивів, що й становило важливу частину їхнього власного поетичного стилю».

Говорячи про ремінісценцію, запозиченість, слід додати, що і сам Юліуш Словацький

досить часто звертався до використовуваних іншими митцями образів, мотивів, сюжетів. Цю протейстичну манеру чутливості польські вчені назвали «плющеподібністю», тобто здатність обвивати чужий стовбур своєю уявою. При цьому Ю. Словацький не був чийось сліпим наслідувачем, а оригінальним поетом із невичерпною фантазією і вишуканою версифікаційною вправністю. Не даремно поет заявляв у поемі «Беньовський», що своїм словом він прагнув передати «все, про що думає голова». І це йому вдалося здійснити в польській літературі так само добре, як Лесі Українці - в українській. Обидва поети підняли своє художнє слово до найвищих мистецьких і філософських висот. Митці стали речниками загальнолюдських ідеалів свободи і справедливості, вірного кохання, відродження національної культури, патріотичності і моральної відповідальності за майбутнє рідного народу.